
MÁS SZÓVAL

A rovat azokat igyekszik bemutatni, akiknek erre, szakterületükön belül nem lenne szükségük: gondolkodásukat, alkotásaikat a szakma határainkon túl is ismeri. Mi azonban a be nem avatottakhoz szeretnénk közelíteni őket.

Ezért kérünk fel vajdasági – vagy vajdasági származású – tudósokat, művészeket, szakembereket, hogy próbálják meg más szóval elmondani, mi az, ami leköti őket, vagy írjanak kutatási területük, hivatásuk értelméről, sorsáról.

Folyóiratunk nyelvi közegét és feladatait szem előtt tartva azokhoz fordultunk, akik tevékenységükben a magyar nyelvet (is) használják – vagy erre keresnek alkalmat.

E számunkban dr. Ribár Béla fizikust mutatjuk be, aki így vall életútjáról:

Életutam

1930. szeptember 5-én születtem Debelyacsán és 41 szeptemberéig ott éltem iparos–földműves környezetben, ugyanis édesapámnak 40–50 munkást foglalkoztató cipőműhelye volt, de ugyanakkor 42 hol földje is, amelyet felessel műveltetett. Ez időszak emlékei a meghitt karácsonyi ünnepek, a téli szánkózások, melyek az istállóban pihenő lovak megjáratását is szolgálták, a nagy disznótorok és a nyári cséplések ideje, melyeket az udvarunk két oldalán magasló búzakazlak között gőzgéppel üzemeltetett cséplőgéppel végeztek.

Édesapám műhelyében is sokat időztem, úgyhogy el is sajátítottam a cipőkészítés akkori technológiáját. Egy Pálfi nevezetű segéd gyakran mesélgetett nekem és tőle hallottam először a kommunista szót. Élénken él emlékezetemben, amikor azt mondta, hogyha a kommunisták kerülnek hatalomra, akkor minden utcasarkon az eperfára embereket fognak akasztani. Ekkor kezdődött az iszonyom és undorom a kommunizmus iránt, ami később csak fokozódott, amikor jött a háború utáni beszolgáltatások

ideje, annak ellenére, hogy szüleimet ez nem érintette, és amikor tudomást szereztem a sztálini csisztkákról és a Goli Otokról.

1941-ben, amikor bejöttek a németek és Becskereken megnyílt a magyar gimnázium, szüleim Géza és Tibor bátyámmal együtt beadtak a Horváth konviktusba, ahol megkezdtem gimnáziumi tanulmányaimat. A konviktus arról volt nevezetes, hogy Horváth Sándor igazgató szavatolta minden szülőnek, hogy a gyermeke sikeresen fogja befejezni az évet. Szigorú tanulási és ellenőrzési rendszerrel ezt el is érte. Hűszegynéhányan voltunk a konviktusban, köztünk 1–2 szerb nemzetiségű is, akik anyanyelvükön tanultak és akikkel barátságban éltünk együtt.

Visszaemlékszem kedvenc tantárgyamra, a latinra, melyet dr. Géczy Tibor tisztelendő úr, majd dr. Hardy Laura anyaországi tanár tanított. Három évig szorgalmasan tanultam ezt a nyelvet és sajnálom, hogy nem folytathattam tovább az érettségig. Amikor a hetvenes évek elején családommal Aggtelek környékén barangolva lefordítottam egy Mária–szobor latin feliratát (Patrona Hungariae ora pro nobis), Zoltán fiam csodálkozva kérdezte: apu, te tudsz latinul?

A háborús helyzet miatt 44 szeptemberében az iskolákban nem kezdődött meg a tanítás, majd csak 45 kora tavaszán, ekkor iratkoztam a negyedik gimnáziumba. Az előadások igen mostoha körülmények között folytak (nagy tagozatlétszám, szűk tanterem, képzetlen előadók, hol ide, hol oda költözött az iskola) és nyárig befejeztük az iskolai évet. Mivel a Horváth konviktust konfiskálták, szüleim privát kvártélyra adtak. Nyugaton a harcok még dúltak és minden felszabadított város után az iskolát a főtérre vezényelték, hogy részt vegyünk a nagygyűlésen.

45 szeptemberében úgy–ahogy rendeződött a helyzet és a gimnáziumunk a Messinger nevezetű iskolát kapta meg, amely a Magyar Tannyelvű Vegyes Főgimnázium nevet viselte. Itt érettségiztem 1949-ben tizenegy falumbelivel. Ildomos megemlítenem akkori tanáraitam is: Ambrózy Károlyt, Fischer Andrást, Györffy Bélát, Heklay Istvánt, Józó Jánost és Telkes Imrét.

49 őszén beiratkoztam a Belgrádi Egyetem Természettudományi Karának matematika szakára, majd egy hónap után átiratkoztam a fizika szakra és ezen a szakon szereztem oklevelet 1955-ben. Vonzalmat éreztem a természettudományok iránt, úgyhogy a tanterven felül is hallgattam előadásokat az egyetemi éveim alatt.

55 őszén bevonultattak katonának, ahol három hónapig a „jobbra át”, „balra át” és „hátra arc” vezényszavakkal egzcírozattak az írástudatlanokkal együtt, amit igen értelmetlennek találtam. Mint okleveles fizikus mind a hadsereg, mind saját magam szempontjából sokkal hasznosabban is eltöltöttem volna azt az egy évet (pl. ha a hadseregnek egy kutató laboratóriumában foglalkoztatnak), így azonban azt az időt elveszítették számítom.

Leszerelésem után, 56 szeptemberében a becskereki II. gimnáziumban kezdtem oktatni fizikát és matematikát. Az iskolának igen jól felszerelt szertára volt, amelyben sok időt töltöttem az előadásaimhoz szükséges demonstrációs kísérletek előkészítésére. Az első szakdolgozatomat is ott készítettem, miután az iskola vásárolt egy katódsugár oszcilloszkópot,

amelyet az előadásaimon hasznosítottam a fizikai jelenségek demonstrálására.

A tudományos kutatómunka vonzalmában 58-ban megpályáztam a Szarajevói Orvostudományi Egyetem Élettani Intézetének a tanársegédi állását, ahová fel is vettek, és ahol szeptemberben dolgozni kezdtem. Az ott töltött három év alatt sok mindennel foglalkoztam, így sugárvédelemmel, polarográfias vizsgálatokkal, műszerszerkesztéssel. Időközben a Természettudományi Kar Fizikai Tanszékén is felkértek, hogy vezesse a fizikagyakorlatokat az orvostanhallgatók részére. Miután 59 nyarán megnősültem, féléves ebbéli tevékenységem honoráriumából vettem az első hűtőszekrényt. Szüleim egy-egy lakást vettek nekem és Tibor testvéremnek, aki már három éve volt tanársegéd a Kémia Tanszéken.

Mivel az Élettani Intézetben mint fizikus nem láttam az előmenetel lehetőségét, kapva-kaptam az alkalmon, és a Fizika Tanszék felkérésére kérvényeztem áthelyezésemet. Ezen a tanszéken találtam egy korábban vásárolt keletnémet gyártmányú röntgenkészüléket, amely az anyag diffrakciós vizsgálatára szolgált. A készüléket összeállítottam és üzembe helyeztem. Ezzel kezdődött a kapcsolatom azzal a tudományterülettel, amellyel ma is foglalkozom és amelynek azóta is a szerelmese vagyok.

Abban az időben egy kutatócsoport a zágrábi „Ruder Bošković” Intézetben Drago Grdenić akadémikus vezetésével már foglalkozott a kristályok szerkezetkutatásával. A tanszékemtől több ízben is kaptam szabadágot és majd másfél évet töltöttem ebben az intézetben, ahol megismerhettem a tudományos kutatómunka vonzását és varázsát. Nyugaton akkor már elektronikus számítógépeket használtak az ebbéli kutatásoknál, mi pedig még „gyalog” végeztük a napokig–hetekig tartó számításokat, mivel csak elektromechanikus gépeink voltak. Ennek ellenére sikerült olyan eredményeket elérnünk, hogy ezekről 1963-ban Rómában, a Krisztallográfusok Világkongresszusán már referálhattunk.

A témakör tudományos folyóiratait olvasva felfigyeltem arra, hogy a Berni Egyetem Kristálytani Intézetében több japán, indiai és amerikai dolgozik. Ez ösztökélt arra, hogy megpályázzam az ösztöndíjukat. 1965 végén írtam az intézet igazgatójának, hogy szeretnék nála dolgozni és kaphatok-e ösztöndíjat. Több levélváltás után 1966 májusában az igazgató értesített, hogy megkaptam a Svájci Nemzeti Alap ösztöndíját és szeptemberben Márta nejemmel és Zoltán meg Edit gyermekeimmel elindultunk Bernbe, ahol egy háromszobás berendezett lakás várt bennünket. A tudományos kutatási feltételek összehasonlíthatatlanul jobbak voltak mint idehaza: elektronikus számítógép, korszerű műszerek, kitűnő könyvtár állt rendelkezésemre. Egyedüli feladatomban a kutatómunka volt teljesen szabad időbeosztással és igen jó ösztöndíj mellett, valamint a szeretteim közelsége is hozzájárult ahhoz, hogy a Bernben töltött három év felejthetetlen szép emlékként maradt meg emlékezetemben. 1969 májusában a Berni Egyetemen megvédtem doktori értekezésemet és bár az intézet igazgatója felajánlotta, hogy maradjak tovább, augusztus végén visszatértünk Szarajevóba, hisz idehaza, a tanszéken megígértem, hogy visszajövök.

Zoltán fiam, aki Bernben kitűnő eredménnyel elvégezte az elemi első két osztályát, Szarajevóban a harmadikba íratkozott. Amikor egyszer azt mondta, hogy „kérek med“, majd firtatásomra németül is megmondta, hogy mit kér, csupán a magyar megfelelőjét nem ismerte az idegen szónak, ráeszméltem, hogy ha Szarajevóban maradunk, az anyanyelv ismerete gyermekeimnél hiányos lesz. Ez késztetett arra, hogy átköltözzünk Újvidékre. Szerencsénkre tudomást szereztem arról, hogy az Újvidéki Egyetem Fizikai Intézetében pályázatot írtak ki egy docensi állásra, amit megpályáztam és ahova meg is választottak, így 1970 szeptemberében átköltöztünk Újvidékre, ahol gyermekeim magyarul tanulhattak.

Az új munkahelyemen hozzákezdtem a laboratórium megszervezéséhez, műszerek beszerzéséhez és a kutatómunka beindításához. Kristály–szerkezet–kutatásokat előttem Vajdaságban nem végeztek. Fölneveltem egy kutatógárdát, melynek kutatási eredményeit a nemzetközi tudományos folyóiratok közlik. 73–ban felvettem a kapcsolatot a Magyar Tudományos Akadémia Központi Kémiai Kutató Intézetének röntgendiffrakciós laboratóriumával, amely kapcsolat gyümölcsöző együttműködéssé fejlődött. Ebből az együttműködésből közel száz közös tudományos dolgozat és tudományos kongresszusokon való beszámoló fakadt. Ezen kívül a laboratóriumom kapcsolatokat tart fenn olasz–, német– és franciaországi valamint svájci intézetekkel is, amelyek szintén közös közleményeket eredményeznek. Vezetésem alatt készítettek el és védtek meg 12 magiszteri és doktori értekezést.

Kutatási és oktatási tevékenységem elismeréséül 1987 decemberében a Vajdasági Tudományos és Művészeti Akadémia levelező tagjává választottak. A Philadelphiai Institute for Scientific Information adatbázisa szerint a publikált eredményeimet eddig közel négyszázötvenszer idézték a világ különböző tudományos folyóirataiban, könyvekben és monográfiákban.

Ribár Béla